

**ȘCOALA RUGĂCIUNII LA PĂRINȚII SIRIENI.
EPISTOLELE LUI IOAN SABBA DE DALYATHA
(XXXI-XXXIX)**

Studiu introductiv, note și traducere de
Pr. lect. dr. Ioniță APOSTOLACHE
Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova

Studiu introductiv

Cel mai eficient mod de a ajunge la starea de liniștire interioară în experiența Părinților Orientali a fost dintotdeauna practicarea *rugăciunii*. Rânduită pe diferitele trepte ale trăirii duhovnicești, obiceiul „vorbiei cu Dumnezeu” și-a conturat o teologie cu totul aparte, inexplicabilă și de neînțeles fără experiența mistică a celor care au practicat-o. Mai mult, pedagogia rugăciunii este cea care aduce bucuria Duhului în viața celui care se nevoiește. Așa se face că Sfântul Antonie cel Mare, părintele monahismului oriental, este cel dintâi care dorește după rugăciunea pusnicească. După ce își vinde averile și împarte totul săracilor, iar pe sora sa o încredințează unei maici, el se retrage la marginea satului său, căutându-l pe Dumnezeu în rugăciune¹.

Amintirea Sfântului Antonie cel Mare în introducerea noastră nu este deloc întâmplătoare. *Viața sa*, alcătuită de Sfântul Atanasie cel Mare, se numără printre cele mai folosite biografii din mistica siriacă². La această scriere, deosebit de apreciată printre nevoitori,

¹ „Rugăciunea neîncetată, munca pentru pâinea proprie și pentru ajutorarea altora, păstrarea în minte în mod continuu a celor citite la auzul lui, cu acestea își umplea timpul și viața Antonie. Ele au rămas o tradiție a monahilor. Ocupată astfel, mintea nu mai e liberă pentru alte gânduri care tulbură și întunecă pe om.” Sfântul Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, în Idem, *Scrieri, partea a II-a: Epistole; Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, în col. PSB 16, EIBMBOR, București, 1988, p. 192.

² Alături de această lucrare, profesorul Sebastian Brock amintește și de *Lavsaiconul* lui Paladie, de *Istoria monahilor*, atribuită lui Ieronim și de anumite colecții de *Apoftehme*. Toate acestea au fost traduse din greacă în siriacă, circulând în

s-a adăugat mai târziu teoreticizarea evagriană, asimilată foarte mult de misticii sirieni. Între aceștia, la loc de mare căutare rămâne Sfântul Isaac Sirul. El reprezintă etalonul misticii siriene de secol VIII. Ideile și sfaturile sale au circulat intens pe toate continentele³. Însemnările sale au fost normative atât pentru misticii contemporani, cât și pentru generațiile următoare. Așa se face că specificul său se regăsește cu precădere în gândirea și scrierile lui Ioan de Dalyatha, așa cum vom vedea în *Epistolele* sale⁴.

Sfântul Isaac Sirul este cel care așază virtutea și rugăciunea în latura practică (*praktiké*) a vieții duhovnicești. Combinată cu liniștirea, strădania monahului duce la nepătimire (*apatheia*). În cele din urmă, scăldat de harul dumnezeiesc, cel singuratic ajunge la trăirea vederii și contemplării lui Dumnezeu în trup. Acest stadiu se caracterizează prin absența înclinațiilor spre tendințe senzoriale, așa cum consideră și Evagrie. Comunicarea cu Dumnezeu pe acest plan se face doar în rugăciune curată, liberă de

cercurile monahale din arealul sirian. *The Syriac Fathers of Prayer and the Spiritual Life*, Cistercian Publication, Kalamazo, Michigan, 1987, p. XVII.

³ Sfântul Isaac Sirul s-a născut și a învățat la Beth Quatraye. A devenit mai apoi călugăr, fiind consacrat chiar episcop de Ninive (Mosul). Cinci luni mai târziu, a demisionat și s-a retras în singurătate, în munții din Khuzistan, ținând legătura cu mănăstirea Rabban Shabur. Prin traducerea grecească a celor „Cinci părți” ale lucrărilor sale, s-a dovedit a fi cel mai influent dintre scriitorii sirieni din arealul monahal. În felul acesta, a continuat să exercite o puternică influență în rândul cercurilor monastice, până în secolul al XX-lea, cu precădere în rândul viețuitorilor din mănăstirile Sfântului Munte Athos și în cele din pustiu Egiptului. Sebastian Brock, *Părinții și scriitorii sirieni de ieri și de azi*, traducere arhid. lect. dr. Ioniță Apostolache și prof. Hermina Maria Apostolache, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2016, p. 78.

⁴ În cele de mai jos, dăm spre lectură opt dintre Epistolele misticului sirian. Alături de studiul introductiv, bazat în principal pe confluență și întrepătrundere conceptuală, însemnările lui Ioan Sabba constituie o preocupare mai veche de cercetare, de care ne-am ocupat îndeaproape în anii anteriori. Vezi Ioniță Apostolache, *Din opera epistolară a misticului Sirian Ioan Saba de Dalyatha (Scrisorile I-XI). Cu studiu introductiv*, în „Mitropolia Olteniei” (MO), nr. 5-8, 2013, pp. 254-271; *Mărgăritare mistice din opera epistolară a monahului sirian Ioan Saba de Dalyatha (Scrisorile I-IV). Cu studiu introductiv*, în „Teologie și Viață”, nr. 1-4, 2013, pp. 219-235; *Dimensiunea ascetico-mistică a teologiei lui Ioan Sabba de Dalyatha în Epistolele XII-XVII*, în „Teologie și Viață”, nr. 5-8, 2014; *Mistica lui Ioan Sabba de Dalyatha în confluență cu Asketiconul Avvei Isaia Pusnicul și Omiliile Macariene. Scrisorile XVIII-XXIV*, în MO, nr. 5-8, 2014, pp. 272-293.

toate ispitirile care vin de la vrăjmașul diavol. Este de fapt trăirea mistică a extazului tăcerii interioare, „o oprire totală a cugetării în fața misterului divin”⁵. Prin urmare, așa cum nevoița are mai multe trepte în plinirea ascensiunii duhovnicești, de la *purificare*, la *iluminare* și *unire*, tot așa și rugăciunea, de care monahul trebuie să se însoțească permanent.

Rugăciunea curată îi aparține minții care a atins capacitatea de a alunga cu ușurință orice gând, fiind cu adevărat desăvârșită. Pe această culme, cuvintele rugătorului sunt mai puține, lacrimile fiind acelea care vorbesc ca „semn al milei lui Dumnezeu, de care s-a învrednicit sufletul în pocăința sa”⁶. Curățind mintea și inima, rugăciunea face să strălucească înlăuntrul lor Soarele Dumnezeiesc. Pornind de aici, Sfântul Isaac Sirul începe să descrie starea de iluminare în care intră cel care s-a curățit de patimi, care „umbă pe calea liniștirii”: „Căci, precum fața pământului se descoperă razelor soarelui de sub întunericul păclei ce-l stăpânește, așa poate și rugăciunea să destrame și să risipească din suflet norii patimilor și să lumineze mintea cu lumina veseliei și a mângâierii. Această lumină se întinde de obicei peste gândurile

⁵ „Această ieșire (εκστασις) este cu mult mai înaltă decât teologia prin negație. Ea e proprie numai celor ajunși la nepătimire. Dar încă nu are unirea lor, până ce Mângâietorul nu va lumina de sus celui ce se roagă, șezând în foișorul vârfului firii, așteptând făgăduința Tatălui, și până ce nu-l va răpi, prin descoperire, vederea luminii.” Vezi Sfântul Grigorie Palama, *Al treilea dintre cele posterioare, Despre lumina sfântă*, în *Filocalia*, vol. VII: Scrieri de Nichifor din Singurătate, Teolipt al Filadelfiei, Sfântul Grigorie Sinaitul, Sfântul Grigorie Palama, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 1977, p. 310.

⁶ „Lacrimile din rugăciunea ta sunt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăința sa; și că ea a fost primită și a început să intre prin lacrimi în câmpia curăției. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de ce nu pot fi înlăturate gândurile celor trecătoare; și de ce nu vor arunca gândurile tale de la ele grija lumii și nu se vor ivi din ele disprețuirea lumii; și de ce nu vor începe să pregătească merindea pentru ieșirea din viața aceasta; și de ce nu vor începe să se miște în suflet gândurile privitoare la unele lucruri din cealaltă viață. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmpărțită, din gândirea multă, neîncetată și neabătută la cele de mai sus și din amintirea vreunui lucru subțire, care s-a ivit în cugetare și întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulțesc lacrimile și sporesc tot mai mult”, spune Sfântul Isaac Sirul. Vezi Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici. Partea a III-a, recent regăsită*, în *Filocalia*, vol. X, ediția a II-a, traducere în românește de Diac. Ioan I. Ică. Jr., Editura Deisis, Sibiu, Cuv. XXXIII, p. 166.

noastre, mai ales când primește putere din dumnezeieștile Scripturi și găsește mintea strălucit în priveghere. Căci îndeletnicirea continuă cu scrierile sfinților umple sufletul de o lumină neînțeleasă și de veselie dumnezeiască⁷.

Spre deosebire de Evagrie, care consideră rugăciunea o „străfulgerare a slavei dumnezeiești în intelect” și o „manifestare a Persoanei lui Dumnezeu în persoana omului” și, prin urmare, „nu o simplă golire și orientare spre Dumnezeu, ci și revelarea lui Dumnezeu în inima celui ce se roagă”⁸, episcopul sirian realizează o ierarhizare pneumatică a acesteia, fiind întru totul conștient de caracterul revelatoriu al acesteia. Astfel, pentru a combate rătăcirea mesaliană care socotea existența unei rugăciuni pe treapta duhovnicească⁹, Sfântul Părinte așază, alături de rugăciunea curată, „non-rugăciunea”. În felul acesta, ceea ce părinții indicau generic prin „rugăciune”, la Isaac este desemnat de doi termeni: „rugăciune” și „non rugăciune”. Dacă în interiorul „rugăciunii” distingem și ceea ce el numește „rugăciune curată”, avem atunci o triadă care reproduce o schemă deja văzută: *rugăciune*,

⁷ *Filocalia*, X, Cuv. XIV, p. 76.

⁸ Sabino Chială, *Isaac Sirianul – asceză singuratică și milă fără sfârșit*, traducere de Maria Cornelia Ică și diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2012, p. 290. Tot în acest sens, IPS Irineu Popa subliniază capacitatea revelatorie și dimensiunea prefigurativă a rugăciunii în concepția monahului egiptean: „Viața ascetică este coordonată, la Evagrie, de minte, ca judecător și călăuzitor al nevoitorului pe calea cunoașterii. Dacă mintea monahului nu se leapădă de gândurile rele, ea își strică alcătuirea ei, iar ochii sufletului sunt înecați în vremea rugăciunii. Pentru a ajunge însă la nepătimire, omul are nevoie de «harul lui Dumnezeu care luminează mintea în rugăciune», slobozindu-o de mulții și amarnicii dușmani ce lucrează stricăciunea ei. De altfel, o relație autentică între Dumnezeu și om, ca între două persoane, nu poate avea loc fără dimensiunea unei libertăți și a unei spontaneități reciproce, lucru specific rugăciunii lăuntrice. Cel ce se roagă nu are nevoie să se supună unor reguli fixe și invariabile sau unei tehnici mecanice. Harul rugăciunii se dobândește în mod gratuit, ca o recompensă a unei fidelități în relația de iubire dintre Dumnezeu și om. Acest pas presupune, deci, o depășire personală ce se integrează în lauda lui Dumnezeu prin El Însuși, cum spune Evagrie. Omul are un dor nemărginit după divin și prin rugăciune își sporește acest foc interior. Sufletul său pregustă, prin apropierea de Dumnezeu, fericirea viitoare ca pe o răpire izvorâtă dintr-o dragoste extremă de Dumnezeu”. Vezi Irineu Slătineanul, *Experiența mistică a Părinților Orientali*, vol. I, Editura Anastasia, București, 2005, pp. 79-80.

⁹ Sfântul Isaac Sirul, *op. cit.*, p. 18, n. 84.

rugăciune curată și non-rugăciune. „Dacă distincția între al doilea și al treilea stadiu e destul de clară, întrucât Isaac insistă pe faptul că în non-rugăciune nu mai există nici o altă lucrare a omului, ci doar lucrarea Duhului, distincția rugăciunii de rugăciunea curată nu este o operație simplă”¹⁰.

Distincția dintre cele două feluri de rugăciune se regăsește în cel de al XVI-lea capitol al *Cuvintelor către singuratici*, partea a III-a. Aici, Sfântul Isaac punctează gradual diferențele dintre rugăciunea curată și non-rugăciune (tradusă aici prin sintagma „rugăciune duhovnicească”): „Există o rugăciune curată și există o rugăciune duhovnicească. Cea din urmă e mai mare decât cea dintâi, așa cum lumina soarelui e mai mare decât licărirea unei candelă. Rugăciunea curată este cea care, prin cugetarea la bunătățile cerești și aducerea-aminte de lumea viitoare, se înalță mai presus de risipirea gândurilor și de cugetarea pământească. Ea cere ce e frumos și e liberă de tulburarea pricinuită de lucrurile trecătoare. Rugăciunea duhovnicească e însă cea pusă în mișcare în înțelegere de lucrarea Duhului Sfânt potrivit unei simțiri mai presus de cunoașterea fapturilor. Ea nu face cereri nici chiar pentru a dobândi ce e mai bun sau făgăduințele dorite sau Împărăția Cerurilor. Prin lucrarea Duhului Sfânt, nu din voie proprie, în ea firea iese din ceea ce este al ei și atunci în ea e doar sufletul uimit de Slava dumnezeiască, după asemănarea puterilor sfinte (ale îngerilor) care stăruie în laudele lor negrăite și despre care spune adevărul în ce le privește Pavel¹¹. În cea dintâi e osteneală și ea stă în puterea voinței, iar mișcările ei sunt fixate: căci se roagă sufletul, trupul și mintea. În cea de-a doua, însă, nu se roagă nici sufletul, nici mintea, nici simțirile trupesti, și ea nu stă în puterea voinței. Ci atunci când totul e în liniștire, Duhul își împlinește în ea rugăciunea Lui proprie, și nu mai e nici măcar rugăciune, ci tăcere. Aceasta e liturghia netrupească săvârșită potrivit prefigurărilor cerești de sfinți pe pământ, cât și în ceruri. Când sufletul vede prin intelect contemplarea care e în aceste lucruri, ochii varsă lacrimi din pricina dulceții ce a văzut. Atunci, deși gândurile atacă

¹⁰Sabino Chialà, *op. cit.*, p. 290.

¹¹Cf. Efes. 1, 21: „Mai presus decât toată începătoria și stăpânia și puterea și domnia și decât tot numele ce se numește, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor”.

sufletul, în timp ce el rămâne în minunarea Ființei Dumnezeiești, nici unul din ele nu poate face nimic”¹².

Spre deosebire de rugăciunea curată, non-rugăciunea implică și necesită prezența și acțiunea indispensabilă a Duhului Sfânt în sufletul nevoitorului. În felul acesta, copleșit de frumusețile vederilor dumnezeiești, sufletul însetat de mântuire lasă să glăsuiască înlăuntrul său rugăciunea cea fără de glas a Sfântului Duh. Ea trece dincolo de cuvinte, dincolo de efemeritatea pământească, așezându-l pe ascet laolaltă cu puterile cele fără de trupuri, în „liturghia cosmică”¹³.

Strâns legate de acest concept stau și însemnările lui Ioan de Apamea, care asociază rugăciunea duhovnicească și liniștea, în special cea care se sălășluiește în suflet, în așa fel încât numai Dumnezeu se mișcă în minte. „Dacă cineva vrea să se roage sau să cânte lui Dumnezeu, atunci este mai de folos să facă aceasta în suflet și în minte, decât cu limba”¹⁴. Faptul că, după el, nevoitorul ajunge să atingă treapta rugăciunii duhovnicești doar temporar, așază gândirea scriitorului sirian laolaltă cu ideea de „rugăciune curată”, întâlnită la avva Evagrie Ponticul.

Trecând dincolo de teoreticizările înaintașilor săi, Sfântul Isaac este de părere că această rugăciune nu trebuie numită rugăciune¹⁵,

¹² Sfântul Isaac Sirul, *op. cit.*, partea a III-a, cuv. XVI.

¹³ Sintagma îi aparține Sfântului Maxim Mărturisitorul și este preluată de teologul suedez de limbă germană Hans Urs von Balthasar ca titlul al uneia din lucrările sale, reeditată în numeroase traduceri. În elaborarea noastră ne vom folosi de cea engleză: Hans Urs von Balthasar, *Cosmic Liturgy. The Universe According to Maximus the Confessor*, translated by Brian E. Daley, S.J., A Comunio Book, Ignatius Press, San Francisco, 2003.

¹⁴ John of Apamea, *On prayer*, 5, *apud* Patrik Hagman, *The Ascetism of Isaac of Niniveth*, Oxford University Press, 2010, p. 169.

¹⁵ Legătura de gândire dintre cei trei Părinți asupra acestui mod de abordare al rugăciunii contemplative i-a determinat pe unii orientaliști să se arate sceptici cu privire la originalitatea ideii în sine. Între aceștia, Irénée Hausherr a înaintat teoria unei traduceri incorecte în siriacă a textelor grecești semnate de Evagrie Ponticul și de aici preluarea greșită a ideii de către Ioan Singuraticul și Sfântul Isaac Sirul. Acestei supoziții a subscris și É. Khalifé-Hachem. Cei doi au fost contraziși de Paolo Bettilo care, într-un articol intitulat sugestiv „Prizonierii Duhului”, a afirmat că „încetarea rugăciunii în eshaton nu e într-un totu rodul unei interpretări eronate a lui Evagrie, ci constituie un element cheie al gândirii lui Isaac”, care, dincolo de capacitatea sa de sinteză, rămâne fidel misticii siro-orientale: Vezi I. Hausherr, *Par-delà l'oraison pure, grâce à une conquille*, 132, p. 188;

nedepărtându-se totuși de tradiția contemplației în liniște¹⁶. Nefiind ceva generat de inițiativa unei persoane, această stare este cauzată exclusiv de implicarea Duhului Sfânt. În consecință, sufletul care a intrat în această non-rugăciune nu mai poartă răspunderea proprie, fiind luat captiv¹⁷. Despre această stare, Sfântul Părinte spune: „Iar de la rugăciunea curată și până la cele dinlăuntru, după ce trece hotarul acesta, cugetarea nu mai are putința de lucrare nici în rugăciune, nici în mișcare, nici în plâns, nici stăpânire de sine, nici cerere, nici dorință, nici plăcere pentru ceva din cele nădăjduite în viață sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este... după acest hotar, are loc o răpire, și nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii și se ivește o vedere oarecare, și mintea nu mai este în rugăciune. Feluritele rugăciuni ce se săvârșesc, se săvârșesc prin mișcare. Dar, când mintea intră în mișcările duhovnicești, nu mai este rugăciune. Altceva este rugăciunea, și altceva vederea din ea. Căci cea dintâi este sămânța, iar cea de a doua, adunarea snopilor”¹⁸.

Starea de extaz se păstrează însă în liniștirea pe care o dobândește în cele din urmă rugătorul. Ea penetrează experiența sa mistică până dincolo de rugăciunea curată, „căci liniștea e o stare de răpire a sufletului în vederea lui Dumnezeu, când încetează orice mișcare în suflet”¹⁹. Din starea de liniștire, monahul poate ajunge cu ușurință la măsura dragostei lui Dumnezeu, izvorul tuturor căutărilor și nevoințelor sale ascetice.

É. Khalifé-Hachem, *La prière pure et la prière spirituelle selon Isaac de Ninive*, 1969; P. Bettilo, *Prigionieri dello Spirito*, 1999, apud Sabino Chialà, *op. cit.*, pp. 298-299.

¹⁶ Pentru a descrie starea non-rugăciunii, de dincolo de rugăciune, Sfântul Isaac folosește mai multe trimiteri simbolice și analogii, cum ar fi: focul arzător, dulceață nemăsurată, vedere uimită etc.: „Când uneori cineva mișcat de har se învrednicește de o rugăciune înflăcărată, atunci primește la rugăciune mișcări/stârniri dese și nemăsurate, rugăciuni năvalnice și puternice, curate și fierbinți, asemenea unor cărbuni aprinși, în mijlocul cărora un strigăt puternic urcă din adâncurile inimii lui, amestecat cu o smerenie care vine din puterea bucuriei. Și de acolo de unde vin aceste lucruri primește de la rugăciune însuși ajutor în mișcări/stârniri ascunse și un foc aprins ivit de bucurie se pune în mișcare în sufletul său, până ce gândurile sale se pogoară în adâncuri”. Vezi Partea a II-a, Cuv. XXXII, 2.

¹⁷ Patrik Hagman, *op. cit.*, p. 169.

¹⁸ *Filocalia*, Cuv. XXXII, p. 156.

¹⁹ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Filocalia*, vol. X, „Introducere”, p. 9.

Piscul inepuizabil al experienței mistice, pe care îl invocă Sfântul Isaac în teologia „non-rugăciunii”, este reactivat de Ioan de Dalyatha, de data aceasta prin teologia „luminii fără formă” sau prin așezarea sufletului într-o stare de „nemișcare” pe culmile harului dumnezeiesc. Cu toate că nu folosește termenul tehnic de „impasibilitate”, Ioan Sabba oferă numeroase echivalențe pentru sensurile conceptelor de „rugăciune curată” sau „extaz”. În cazul său, experiența rugăciunii se leagă de o permanentă amintire a numelui lui Dumnezeu. Pentru aceasta, spune misticul sirian, „cel care îl așază pe Dumnezeu deasupra propriei existențe își curăță sufletul de orice fel de întinăciune și diavoli nu mai pot strecura patimile în inima sa”²⁰.

Epistolele XXXI-XXXIX

Scrisoarea a XXXI-a²¹

1. Nu voi înceta, o Robule mult încercat în nevoințe, de a te încuraja în toată vremea prin cuvintele mele neputincioase (și să-ți spun): „Rogu-te, iubește pe Domnul tău!”. Și va fi astfel până când sufletul tău întreg se va îndestula de îndulcirea Sa, până ce va uita de el însuși, știindu-se pe sine copil al Tatălui Ceresc.

2. (Domnul tău) a spus: „*Ca ei să fie una în Noi*”²². Slavă Ție, Cel ce aduni laolaltă pe cei ce Îl iubesc pe El, astfel ca ei să fie cu Dânsul una în Tatăl Său! De vreme ce-mi voi aminti de prezența dragostei Tale în cei ce Te iubesc și a acestora în Tine, o Viață a celor ce sunt în lume, mădularele trupului meu se împrăștie de puterea aceasta și cursul lacrimilor sfârșește. Cu adevărat este că pentru Tine, Domnul meu, mărturisesc ale Tale dintru ale Tale: nu mă nedreptăți pe mine!

²⁰ Robert Beulay, *La lumière sans forme. Introduction a l'étude de la mytique chretienne syro-orientale*, Chevetogne, Belgique, p. 23.

²¹ Traducerea s-a realizat după lucrarea: Jean de Dalyatha, *La Collection des Lettres de Jean de Dalyatha*, Edition Critique du texte syriaque inédite, traduction française, introduction et notes par Robert Beulay, col. „Patrologia Orientalia” (PO), T. XXXIX, Fascicule III, No. 180, Brepols, Turnhout/Belgique, 1978.

²² Cf. In 17, 21: „Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis”.

3. O, slugă, care au schimbat simbria ta cu cinstirea de fiu al Domnului lumii, întărește-ți o clipă sufletul, căci noaptea se apropie când lucrarea ta va lua sfârșit. Caută pentru o vreme la tine însuși ca să răsară în tine Strălucitorul izvor al bucuriei; și atunci, mai ales atunci când îți vei întoarce fața spre pământ, nici o clipă nu va fi ca aceea a vederii Celui ce vede toate: El se va descoperi astfel celor care Îl iubesc pe Dânsul și le va fi lor desfătare.

4. Oricine a privit fără cumpătare nu a rezistat²³ și oricine caută la Domnul său mai presus de cele ale sale nu-l va primi pe Acesta. (Însă) sufletul care prin el însuși poartă în chip solemn pe Fiul Domnului său²⁴, râvna laudei sale nu este adusă la tăcere de extazul de dinaintea frumuseții Sale: iată sufletul care a văzut amestecătura dulceții Sale și s-a amestecat cu El, și El cu acesta (sufletul); care dorește permanent după mireasa ce se revarsă dintr-Însul²⁵; căci, negreșit, scris este: „Cine mă va putea despărți de Tine”²⁶. Unui astfel de suflet i se descoperă Slujitorul său, fiind îndemnat de îngeri să murmure cu dânsii (cântarea cea „întreit sfântă”).²⁷

5. Însă tu îmi zici: „Taci și nu mă tulbura cu astfel de lucruri!”. Astfel, ascultând de porunca ta, eu tac.

Scrisoarea a XXXII-a

1. Rogu-te, ajută-mă cu rugăciunea! Diavolii au făcut pentru mine o încercare de a cărei auzire se înfricoșează cel ce va îndrăzni să vorbească despre ea, neputând nici să scrie despre dânsa, de frică să nu se tulbure inima celor care ascultă și ca acești vicleni să nu se facă și mai tari. Arătarea lor hidoasă mi se descoperă trupește, dorind (cu patima), sărac ce mă aflu, să-mi orbească

²³ Se referă aici la cei care au căutat să scruteze cu puterea rațiunii esența Harului dumnezeiesc. Despre aceștia, Ioan Sabba vorbește pe larg în „Scrisoarea 50”.

²⁴ Cf. Mt. 21, 9.

²⁵ Cf. traducătorului francez: „mireasma preafrumoasă a Iubitului său” (PO, XXXIX, p. 142, nota 8).

²⁶ Cf. Rm. 8, 35: „Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foamea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia?”.

²⁷ Cf. Is. 6, 3: „Și strigau unul către altul, zicând: „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!”.

ochii și să mă facă să gust din văpaia lor. Și când, prin puterea Domnului nostru, le resping (patimile) cu mânie/înverșunare, ei încep să se neliniștească; însă de îndată se năpustesc asupra mea cu și mai mare îndrăzneală, vărsându-și răutatea lor asupra mea și amenințându-mă. Cu toate acestea, atunci când fac înaintea lor semnul Sfintei Cruci a Dătătorului de viață, se reîntorc în întunericul pregătit pentru dânșii și focul lor dispare²⁸. Amintește-ți de cele întâmplate cu Fericitul Antonie (cel Mare), chiar dacă erau lucruri mult mai duhovnicești decât acestea și că ființele de foc (vrăjmașii diavoli) care veniseră la dânșul să-l încerce veniseră datorită zelului său, de vreme ce (aceștia) s-au lipit de mine din cauza slăbiciunilor și josniciei mele, și din cauza păcatelor mele celor fără de număr.

2. Ia aminte că nimeni în afară de tine și de cel care îți este drag nu vede și nu înțelege aceste lucruri. Și ca să nu sufăr fără de rânduială, rugați-vă numai Domnului vostru să îmi dăruiască putere. Să lăsăm la o parte grijile noastre înaintea Domnului și într-Însul să stăm cu luare aminte! Lui îi voi da sarcina cea grea a lucrurilor celor mai multe, mai rele și mai amare dintre acelea!

Scrisoarea a XXXIII-a

(De asemenea cu privire la ispite)

1. După ce te-ai depărtat de la mine, rănilile mele sunt atât de numeroase că sufletul meu așteaptă permanent să mă părăsească: nu știu nicidecum cum va fi aceasta. Pentru că m-am împovărat cu păcatele, greutățile m-au năpădit până peste cap în așa fel încât fie că dorm, sau sunt treaz, vrăjmașii îndreaptă spre mine nenumărați balauri și scorpioni, pe lângă nenumărate chinuri, în afară sau înăuntru, provocate de ei înșiși. Și sufletul meu păcătos nu are altă nădejde, în mijlocul acestor lucruri, decât semnul cel ascuns pe care l-a făcut Ziditorul. (Însă) acolo se cunoaște revărsarea harului său inefabil (de nepătruns).

2. Frate al meu, roagă pe Domnul nostru să-mi dăruiască puterea să îndur suferințele gătite de păcate. Căci nimeni în afară de tine nu înțelege acestea, de frică pentru ca Păzitorul vieții mele să nu se mânie împotriva mea, să nu se îndepărteze de la

²⁸ Pornirea lor se stinge.

mine și să nu mor fără de rânduială de mâna vrăjmașilor mei²⁹. Să nu ai nicidecum teamă, căci dreapta lui Dumnezeu păzește, întărește puterea și mângâie în mijlocul tuturor acestora (necazurilor/încercărilor).

Scrisoarea a XXXIV-a

1. Cine ar vrea să vorbească cu nepăsare despre dragostea lui Dumnezeu ar trebui să priceapă că acest lucru este cu neputință! Mă minunez de înțelepciunea Creatorului nostru, văzând cum, deși ține sufletul legat de trup³⁰, ca acesta să nu-l părăsească în clipa primirii acestor daruri, fiind absorbit de dorința după El, uitând câtă vreme este în trupul său, ci numai lăsându-l în viață, fără de mișcare sau simțuri pentru o vreme îndelungată, apoi revenind la dânsul și lucrând prin acesta tot ceea ce depinde de el pentru (a-i asigura) cele necesare și pentru a-l susține. Și când, mizerabil și slab, văd că vorbele și imaginile sunt departe de a arăta realitatea că cel care se ține pe pământ și privește cerul este departe de a-l atinge, mă rog să nu fiu pus la muncă precum aceasta!

2. Oricine ar fi acela, eu îl mărturisesc cu bucurie pe cel care a făcut pentru sine însuși experiența tainelor dumnezeiești. Sunt astfel două lucruri pe care dulceața (duhului) nu poate fi suportată: iubirea și bucuria. Iubirea ucide și anihilează prin starea de extaz mișcărilor duhului, iar bucuria trezește și înviază aprinderile sale. Dulceața (aceluia – a duhului), chiar și a celor duhovnicești, nu ar putea face cunoscută măreția (slavei dumnezeiești). De asemenea, despre suflul sfânt, care este amestecat într-înșii și de care sunt pătrunși, cine ar putea spune? Dulceața sa, pacea pe care o aduce și desfătarea pe care o împărtășește nu pot fi cuvântate, nici chiar în graiul îngeresc. Trupul și sufletul (omenesc) se desfată împreună de toate acestea, de vreme ce singur duhul este receptaculul simțirii

²⁹ Dumnezeu așteaptă de la Ioan să nu se tânguiască la nimeni, afară numai de cei care îi sunt aproape și-l pomenesc în rugăciune.

³⁰ Subiectul acestei uimiri este legat de faptul că „Dumnezeu a legat sufletul de trup într-un mod atât de puternic. Uimire mai este și aceea că sufletul, legat aici jos de trup, ar putea în același timp să fie independent, fără să abandoneze trupul” (Cf. PO, XXXIX, p. 147, nota 2).

sale: „Dacă eram în trup sau în afară de trup, eu nu știu”, spune Gnosticul³¹.

3. Vai mie, celui care, în toate zilele, îmi delectez sufletul cu înțelegerea acestor lucruri ale gurii celor cărora ele le sunt cu obișnuință, fiind sărăcit și golit de înțelegerea dulceții lor! Doamne al meu, dă-mi să vestesc pe cele ce sunt ale Tale ca venind din cele ce sunt ale mele și să nu spun numai ceea ce eu înțeleg (din acestea)! Vor spune (atunci) că din beția care vine din aceste lucruri, dacă mădularele trupului nu sunt împrăștiate atunci când acesta se întoarce „în pământul din care a fost luat”, vor rămâne așa până ce sufletul îl părăsește, în așa fel încât nu-și amintește de aceasta, căci are nevoie de el pentru a se menține în viață. Dar sufletul este tras din elementul său către moștenirea lui (cea veșnică), datorită uscăciunii desăvârșite a mădularelor sale.

Scrisoarea a XXXV-a (Despre ceasul morții)

1. Mi-ai scris, frate al meu: „(Ceasul) despărțirii finale de tine ar putea să vină, și eu voi fi în mare mâhnire”. Dacă acea clipă va veni, să nu te întristezi de aceasta. Căci aceasta este cu adevărat pricina așteptării și nădejdi mele înaintea Domnului, căci în ceasul acela nu se va găsi nimeni afară de Dânsul să-mi fie spre ajutor și să-mi închidă ochii, și când îmi voi îndrepta privirea spre pământ, voi face aceasta după singură voia Lui³². Și de multe ori, El este mai aproape de mine decât cei care se bucură sau se întristează.

2. Cât despre cele ce m-ai rugat, mor de nerăbdare ca să îți scriu. Să-mi dăruiască Domnul tot ceea ce gândești despre mine! Însă până în această clipă nu mă oselesc cu nimic de cele ale dobitocului (porcului), pe care văduva l-a legat de iesle³³; iată cu

³¹ Sf. Apostol Pavel vorbește aici despre răpirea sa până la al treilea cer: „Cunosc un om în Hristos, care acum paisprezece ani – fie în trup, nu știu; fie în afară de trup, nu știu, Dumnezeu știe – a fost răpit unul ca acesta până la al treilea cer” (II Cor. 12, 2).

³² Beulay aduce în analogie fragmentul din Scrisoarea a XXIV-a, unde Ioan Sabba spune: „Ridică (din lume) cursul vieții mele, întrucât dorința amestecată cu încrederea de a ajunge până la Tine fac aceasta cu puțință” (Beulay, p. 149).

³³ Aici Ioan face aluzie la o parabolă sau proverb din timpul său (Beulay, p. 149).

cine mă asemăn! De asemenea, până unde ar dori ei (diavolii) să mă cobor, cei care au căzut din înălțimea cerului, și ce asemănare ar jindui să-mi adauge, ca să fie mai josnică decât aceasta, ei care sunt vrednici de această asemănare³⁴ prin toate faptele lor? Și aceasta este aceeași sarcină pe care o vor da în schimb ca moștenire celor care vor asculta de dânșii.

Scrisoarea a XXXVI-a

1. Cel care s-a înnoit se aseamănă celui primit în gazdă de tăbăcarul³⁵!

2. Dacă, în lipsa (existenței) soarelui tău³⁶, noaptea te surprinde, plânge-te și ridică-ți suspinurile până ce se va sui în locul tău Soarele a cărui lumină este veșnică și pentru Dânsul vei întocmi alese cântări melodioase și pline de bucurie. Am cântat (eu însumi) o melodie atât de dulce: Iubitul meu a înțeles-o și s-a trezit din somnul său; a ascultat-o pentru că i-a fost mai dragă decât orice alt lucru. Somnul a risipit³⁷ și adormirea cea veșnică o va ridica de la mine. Mi-a spus atunci cu bucurie: „Lungește-ți melodiile, cântă-ți imnele! Deschide porțile tale, căci vom intra în locașurile tale! Și atunci, murmură (numai) în taină și încurcă-i pe vrăjmașii tăi care, loviți prin cântecul tău, nu vor putea să deslușească vocea”³⁸. Taina mea este la mine! Taina mea este la mine!³⁹ Taina mea este la mine după cum îmi sunt și prietenii mei! Căci mărturisirea noastră este în noi, după cum Împăratul nostru este în lăuntru nostru.

³⁴ „Care poartă ei înșiși imaginea acestei asemănări prin toate faptele lor” (Beulay, p. 149).

³⁵ Autorul face trimitere la credința lui Simon Tăbăcarul, cel care l-a primit în casa sa pe Sfântul Apostol Petru (Cf. Fapte 9, 43; 10, 6, 32).

³⁶ Este vorba aici de marele astru, care străjuiește ziua.

³⁷ În *Scrisoarea 15*, nevoitorul spune: „El este întru tine, dormind și așteptând momentul în care tu te vei trezi sau Îl vei trezi pe Dânsul”. Vezi Jean de Dalyatha, *Les Homilies I-XV, édition critique du texte syriaque inedit*, Homilie II, traduction, introduction et notes par Nadira Khayyat, CERO, 2007.

³⁸ „Diavolii nu pot prinde decât pe cele ce sunt în afară”. Acest aspect se regăsește dezvoltat și în Omilia „Despre vizitele făcute singuraticilor” (Vat. 124, f. 299a) sau la Evagrie (în *Praktikos*, II, 48; *Despre gândurile răutății*, 27).

³⁹ Cf. Isaia 24, 16.

Bucură-te Sioane, căci ai însetat după Vinul care veseleşte toate și de care ai fost îmbătat! Au uitat de cele ale tale și ai fost amețit de beția dragostei Sale; ochii tăi au orbit de lumina Sa și inima ți-a fost luminată de a Sa bunătate, căci în aceasta s-a fost ascuns⁴⁰ Pruncul, Care naște totul în lumea sa binecuvântată.

3. Câte de iubit și de dorit ești Tu, o Pruncule: dorința după tine stăpânește sufletele. A mea (dorința) caută să-Ți urmeze, și oricât ar lua seama înlăuntrul ei, bunătatea Ta îi apare înainte. Vede imaginea Ta, o Icoană a Tatălui Tău, și în Tine ea îl va îmbrățișa pe Acesta. Cât de Bun și Binevoitor ești, o Asemănare a Tatălui Tău! Cât de dulce și plăcut ești! Dulceața Ta nu este cunoscută decât de cei care Te gustă pe Tine. Am respirat mireasma Ta îmbietoare și în mine inima mi-a fost răpită. Oricine ar dori să explice aceasta nicidecum nu ar putea; (însă) oricine l-a înțeles pe Simeon și, în plus, a fost unit cu Cel care a fost al său⁴¹, acela va fi darul pentru care s-a ostenit. Și oricine a mers pe urmele sale mă va urma și (slavă lui Dumnezeu) că noi nu ne abatem de la drum! Te văd pe tine, cel care ai renunțat să deschizi ușa ta⁴²: (văd) că pe Cel care ți s-a pus pentru o clipă împotriva, Îl porți în sânul tău! Cine va fi cel care se va retrage în liniște, căci Cel care, din interior, sălășluiește în locașurile noastre, limba noastră gângavă Îl face să iasă deîndată prin ușă.

4. Închide-ți porțile tale, Ierusalime, ca Mirele tău să rămână înăuntru! Ține-ți ferestrele închise ca să nu iasă afară mireasma parfumului Său⁴³! Căci de vreme ce porțile se vor deschide și tu vei lua seama încoace și încolo, Îl vei căuta în zadar⁴⁴; îți vei scălda zilele în lacrimi și nu-L vei găsi; sau dacă Îl vei găsi, va fi cu mare osteneală, fără să dobândești însă libertatea încrezătoare pe care o dă dragostea. Păzește-ți atunci ușile cu băgare de

⁴⁰ Cf. Lc. 2, 43: „Și sfârșindu-se zilele, pe când se întorceau ei, Copilul Iisus a rămas în Ierusalim și părinții Lui nu știau”.

⁴¹ Nevoitorul se referă în sens mistic la „cel care s-a încumetat să Îl poarte pe Pruncul Iisus, asemenea lui Simeon (Cf. Lc. 2, 28) sau, altfel spus, care însuși s-a amestecat cu Pruncul, făcându-L al său” (Beulay, p. 151, nota 8). Socotim de asemenea înțelesul acestei fraze a fi mai cu seamă unul euharistic.

⁴² Care a renunțat „înaintea ușii sale”.

⁴³ Cântarea Cântărilor 1, 3.

⁴⁴ Cântarea Cântărilor 3, 2.

seamă, de teamă să nu se întâmple ceva din cele despre care ți-am vorbit;⁴⁵ căci dacă nu vei face aceasta, Îl vei da în mâna vânzătorilor⁴⁶ și bucuria mea se va schimba în întristare. Prietene al meu, păstrează pe cele ce sunt ale tale și roagă-te ca cele ce sunt ale mele să fie asemenea cu cele ale tale.

5. Fericit este cel al cărui altar este într-însul și a cărui Sfântă a Sfințelor se află înlăuntrul său! Acolo, el va înțelege glasul lui Dumnezeu⁴⁷ care, printr-o singură mișcare, cutremură și îngrozește pe toți vrăjmașii. Acolo, el va vedea norul cel gros de lumină cu numeroase străluciri și într-însul va fi ferit de toată vederea și de toți iscoditorii⁴⁸. Este Locul cel sfânt unde Cel Preasfânt se arată uneori prin apariția razelor Sale, alteori își ascunde Fața în întunericul slavei Sale în acest spectacol⁴⁹, care depășește toată vederea și toată cunoașterea.

6. Când inima ta se va aprinde, acolo îți vei aținti ochii; când mădulele tale se vor despărți datorită înflăcăării, acolo îți vei pleca fața. Îmi place să îți scriu numai: „Părinte! Părinte!”⁵⁰, mai mult decât a cheltui nenumărate lacrimi de prunci născuți din Duhul: (această exclamare exprimând) libertatea încrezătoare a celor desăvârșiți, aceste (lacrimi) fiind de asemenea amestecate fără ca cineva să le dorească. Și de vreme ce îți place să psalmodiezi, ești prins de uimire și rămâi fără cuvinte când îți ațintești ochii spre Soarele tău, care strălucește fără încetare în tine și pe pereții chiliei tale⁵¹. Aceasta este slujirea bineplăcută înaintea Celui care a venit să slujească⁵².

⁴⁵ „Ierusalimul l-a dat pe Iisus în mâna păcătoșilor, care L-au răstignit în afara porților sale” (Cf. 19, 17).

⁴⁶ Mt. 26, 35.

⁴⁷ Cf. Numeri 7, 89.

⁴⁸ Ideea este preluată de la Sfântul Dionisie Areopagitul (vezi: *Teologia Mistică*, 1, 3; PG 3, 1001 A).

⁴⁹ Ioan face aluzie aici la ceea ce Sfântul Dionisie afirmă despre „vederea și cunoașterea, în întuneric, a Celui ce este deasupra vederii și cunoașterii” (*Teologia mistică*, 2, 1).

⁵⁰ Cf. Rm. 8, 15: „Pentru că n-ați primit iarăși un duh al robiei, spre temere, ci ați primit Duhul înfierii, prin care strigăm: Avva! Părinte!”.

⁵¹ Vezi aici și Omilia 17: „Acoperișul locuinței tale să se acopere cu revărsarea luminii Sale sfinte și pereții ei cu razele Sale strălucitoare” (p. 153, nota 20).

⁵² Cf. Mc. 10, 45.

7. Dacă ești gol de tot binele și dacă puterile continuă să se ridice, spune fără de încetare această rugăciune sfântă: „Dumnezeul meu, povățuiește-mă și mă întărește”. Aceasta este de ajuns în tot ceasul vieții tale, căci în inimă încolțește înțelesul Celui Atotștiutor, când zicem: „Povățuiește-mă, Doamne, ca să cunosc toată bunăvoința Ta și întărește-mă ca să o împlinesc. Învață-mă ca să cunosc vicleșugurile vrăjmașilor diavoli și tot ce este potrivit, și întărește-mă ca să le biruiesc pe ele”. Această rugăciune este cuprinzătoare, având puține cuvinte, dar înțelesuri adânci, fiind de mare folos, după cum eu însumi am spus, pentru toți ceilalți.

Scrisoarea XXXVII (Despre lipsa mângâierii)

1. Te-ai interesat despre mine și nu aș ști ce să-ți spun din cauza diferitelor lucruri (care mă încearcă). Uneori sunt plin de Viață, alteori, moartea urlă împotriva mea prin măduarele mele; uneori îi vorbesc vieții pe nume, dar alteori morții (demonii) sunt aceia care vorbesc cu mine; uneori mă rup de toate, așezându-mă în comuniune cu Unul, și alteori mă amestec cu tot. Și se face pentru mine pricină mare de mirare că Duhul Vieții se ține departe, de vreme ce morții sunt aceia care lucrează. Însă El face aceasta ca noi să ne păzim și să nu nădăjduim din neștiință spre miremele celor morți.

2. M-ai întrebat, de asemenea: „Ce te poate mângâia?”. Eu chem spre a mea mângâiere arborii acestui munte și pe cei din muntele Domnului, alergând de la unul la altul până ce voi găsi Arborele Vieții⁵³ pentru a mă ascunde și a mă odihni sub dânsul. Din roadele sale (vom umple) hambarele și pivnițele noastre, și vom agonisi mâncare și băutură. Umbra sa ne păzește de căldură și avem sub el un loc în care suntem feriți de frig: nu vom găsi gheață acolo unde suntem, căci a aprins focul Său înlăuntru. Lumina Sa nu a lăsat nopții nici o putere: a făcut să strălucească frumusețea vederii Sale, și noi nu avem nevoie de soare⁵⁴. Haina

⁵³ Cf. Fc. 2, 9; 3, 22. Autorul face trimitere la Hristos, reprezentat aici prin simbolul arborelui (Cf. Evagrie, Cap. 3, 56).

⁵⁴ Apoc. 12, 5; 21, 23; Is. 60, 19.

noastră este tunica pe care ne-a împrumutat-o spre a ne acoperi cu ea⁵⁵, și nu mai avem nevoie (de lâna) oilor.

3. Și dacă Duhul Său vorbește înaintea noastră, la ce bun mai este pentru noi tot sfatul? Dacă cei ce rămân printre ramurile sale și nu locuiesc pe pământ ne amestecă cu dânșii, pentru ce atunci ne-ar mai fi necesară tovarășia oamenilor? Dacă, pentru a noastră desfătare, respirăm mireasma Sa cu plăcere, cine ne-ar putea constrânge să respirăm mirosul cel greu? Dacă sufletul nostru se desfătează în sânurile Sale și dacă inima se bucură și saltă de vederea Sa, pentru ce rămân atunci în mintea noastră amintirile mării care îi îneacă pe cei ce se scaldă într-însa și acelea ale bucuriei, preschimbate mai apoi în bocet? Cine este acela care, gustând din roadele dulceții Sale, ar mai dori să mănânce din cele ale muritorilor? Pentru ce te îngrijești și suferi că nu avem unde să ne plecăm capul, că nu avem nici apărare, nici oameni (alături de noi), nici lucruri omenești? Să ne sălășluim în Ziditorul casei noastre⁵⁶ și să fim păziți de Paznicul cetății noastre, căci Acela nu dorește oare binele nostru? Și dacă David, neavând loc de odihnă și negăsindu-l (decât într-Însul), cum am putea noi oare să-l căutăm pe al nostru în afară de Dânsul?

4. Cei care mănâncă Pâinea Vieții nu vor muri⁵⁷ și datorită binecuvântării pe care o împărtășește celor cărora Aceasta li se dăruiește spre băutură, nu-și vor mai aminti de cele ce sunt ale lor. Ei au uitat în această beție de toate bunurile lor (firești/naturale): sunt în extaz și nu mai simt suferința, deși nu mai mănâncă, nu mai simt foamea; cu toate că nu mai beau, nu mai simt setea; deși nu mai dorm, nu sunt obosiți; plâng și sunt fericiți; strigând sunt în mare veselie; mor strălucind de bucurie, căci moartea îi face să vadă fața Domnului lor! În viață fiind, nu-și vor mai aminti de cele pe care moartea le descoperă.

5. Văzând pe cel ce-ți scrie aceste lucruri, inima nu mă oprește de la împlinirea lor, căci privirea îmi este deschisă înaintea Domnului meu.

⁵⁵ Natura umană a lui Hristos.

⁵⁶ Cf. Ps 77, 1.

⁵⁷ Cf. In. 6, 35: „Și Iisus le-a zis: Eu sunt pâinea vieții; cel ce vine la Mine nu va flămânzi și cel ce va crede în Mine nu va înseta niciodată”.

Scrisoarea a XXXVIII-a

1. Te cunosc pe tine, omule cel ce ești semeț în Domnul: îți îngropi avuțiile și îți ascunzi pomana de cei săraci! Fericit este cel a cărui avuție stă înaintea lui și care nu se îngrijește de cele din afară! Fericit cel al cărui soare răsare dinlăuntru și orbește puterea pe care o primește din afară: această (putere) care aduce pagubă celui ce-L primește pe Acela înlăuntru! Fericit este cel ale cărui urechi stau deschise la cel care învață zădărnicia și se apleacă să asculte mișcările ființelor vâlvâietoare și murmurul cântării lor „Sanctus”⁵⁸! Fericit este cel al cărui miros este (aplecat) spre Duhul Sfânt și a cărui mireasmă trupească este însăși impregnată de (mireasma) Celui ce este încărcat de arome⁵⁹!

2. Fericit este cel al cărui suflet se scaldă în dulceața Domnului și ale cărui oase primesc însăși de la Dânsul ungere în măduva lor! Cine ar putea mărturisi această frumusețe? Nici măcar cele duhovnicești nu ar putea să o facă. Fericit este cel pentru care locul în care va merge s-a făcut lămurit și care arde de dorință pentru acesta! Fericit este cel care cunoaște locul cunoștinței și care înțelege că despre acesta nu mai știe nimeni! El înțelege o mare taină⁶⁰. Fericit este cel care a dobândit îngăduință să intre în acest loc și care, de aici de pe pământ, îi dobândește pe cei care se găsesc aici ca tovarăși! Fericit este cel care rămâne fără cuvinte înaintea frumuseții acestor lucruri, uitând de greșelile celor care s-au rătăcit, dobândind el însuși *apathia*⁶¹!

3. O, cât sunt de minunate tainele Tale cele ascunse, o Doamne al nostru! Cine ar putea crede până unde sunt acestea! La amintirea lor, inima mea a fost transpusă și, sub puterea dulceații lor, mădularele trupului meu au fost despărțite. Am uitat de cel ce

⁵⁸ Este vorba aici de viziunea lui Isaia (6, 3), în care îngerii lui Dumnezeu înalță „cântare de biruință întreit sfântă: Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, plin este cerul și pământul de slava Sa”.

⁵⁹ Cf. *Cântarea Cântărilor* 4, 10.

⁶⁰ Autorul evidențiază marea taină a Dumnezeirii pe care nevoitorul „nu o va spune vrăjmașilor”, așa cum spune Rugăciunea Euharistică: „Cinei Tale celei de Taină, astăzi Fiule al lui Dumnezeu părtaș mă primește, că nu voi spune vrăjmașilor Tăi taina Ta...”.

⁶¹ Beulay subliniază faptul că în traducerea arabă se vorbește despre „cel a cărui minte s-a învrednicit a ajunge până într-acolo, ca inima să se bucure de înțelegerea acestor lucruri” (p. 159).

este al meu, cugetând la aceste lucruri de care nu sunt legat în mod văzut, și întăresc dorința (mea) Dătătorului (lor): chiar am uitat de ale sale și pe El mă străduiesc să-L dobândesc. L-am apucat, dar El nu poate fi apucat. L-am capturat, însă El nu poate fi capturat. Când mă umplu de El, eu sunt gol. Când îl țin, nu este El. Și când locuiesc în el, El este Cel care locuiește în mine.

4. Când El îmi este ascuns, eu sunt ascuns într-Însul. Când vreau să Îl văd, îl văd intrând în lăuntru meu; însă de unde vine, eu nu îmi pot da seama. Dorind să Îl așez la un loc, El se opune; căci, îmbrăcat, El nu rămâne; dezbrăcat, El nu pleacă⁶²; și **lăcat** (singular), El pleacă⁶³. Când merge împreună cu mine într-un loc, El nu se mută în altul... De vreme ce Îl dobândesc (capturez), se arată plin de dulceață; însă după ce îi dau drumu, se ascunde. Când Îl ascult, El îmi vorbește; dar de vreme ce Îl ating, se oprește. De vreme ce mă mișc într-Însul, El sălășluiește în mine, înțelegând totodată că este în afara mea. De vreme ce Îl respir, El lucrează în interior; însă când Îl văd în toate cele ce sunt, El asumă și acoperă toate. Și de vreme ce Îl văd aducând toate, eu însumi Îl aduc și se face nevăzut!

5. De unde și până unde poate învăța fața soarelui despre lăuntrica taină a Domnului nostru care strălucește în toate? După cum porți strălucirea aceluia pe umerii tăi, în aceeași măsură Îl porți pe Acela, însă în lăuntru tău. Și după cum vezi, pe pământ (aici) că acela este peste tot, El este de asemenea în tot locul.

6. Slavă Ție, Cel ce ești ascuns în toate și care totdeauna te arăți celor ce Te iubesc pe Tine! O Întunericule atotstrălucitor, o Lumină căreia, prin strălucirea arătării Tale, întunericul i se face potrivă! De la toți Ți se cuvine slavă și mila Ta să fie cu noi, cu toți! Amin.

Scrisoarea a XXXIX-a

1. Lucrurile despre care Smerenia Ta m-ai întrebat, o Frate al meu, sunt ale celor care poartă rănilor lui Iisus⁶⁴ pe mâinile lor

⁶² „El scapă tuturor încercărilor de a-l localiza în care am dori să-L primim” (p. 159, nota 6).

⁶³ Este vorba aici de *curățenia sufletului*, acesta fiind locul pe care Dumnezeu îl caută „pentru a-și arăta frumusețea” (Cf. Scrisoarea a XXVI-a, în PO, p. 135).

⁶⁴ Cf. Gal. 6, 17.

străpunse⁶⁵, și nu ale noastre, cei ce suntem leneși și nepăsători. Pentru mine însumi încă nu am primit puterea de a dobândi câte ceva din vistieria⁶⁶ Vieții a toate, care este Hristos, nefiind iconomul Său. M-am umplut de tot ce este mai urât și înțelepciunea mea a fost orbită de vederea celor lumești, încât nu mai poate privi, asemenea lui Pavel, în oglindă⁶⁷ și nu mai poate mărturisi; Dumnezeu, Cel care a spus „că întunericul strălucește de lumină”, El Însuși a strălucit în inimile noastre⁶⁸, cum a mărturisit de asemenea Slava strălucirii Tatălui: „Feriți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”⁶⁹, aceea fiind Împărăția despre care El a spus că este ascunsă în lăuntru nostru⁷⁰ și care se descoperă celor curați.

2. Eu nu mai pot înțelege tainele cele ascunse și zic: „Nouă, Dumnezeu ne-a descoperit (acestea) prin Duhul Său⁷¹ care locuiește în noi⁷², El, care cunoaște adâncurile⁷³ Sale și le vestește în noi”⁷⁴. Dacă eu însumi însetez după *Apa cea vie* este pentru că nu am alergat la Izvorul frumuseților care m-a chemat la dânsul, întocmai ca cei dimpreună cu mine: „Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea”⁷⁵. Și iată că profetul mă prinde dormind și vocea sa a răgușit strigând cu putere către mine: „Cei ce sunteți însetați,

⁶⁵ Cf. Gal. 5, 24; Rm. 6, 6.

⁶⁶ Cf. Mt. 13, 52.

⁶⁷ Cf. I Cor. 13, 12: „Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, față către față; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște pe deplin, precum am fost cunoscut și eu”.

⁶⁸ II Cor. 4, 6: „Fiindcă Dumnezeu, Care a zis: «Strălucească, din întuneric, lumina» – El a strălucit în inimile noastre, ca să strălucească cunoștința slavei lui Dumnezeu, pe fața lui Hristos”.

⁶⁹ Mt. 5, 8.

⁷⁰ Cf. Lc. 17, 21: „Căci, iată, împărăția lui Dumnezeu este înăuntru vostru”.

⁷¹ Cf. I Cor. 2, 10: „Iar nouă ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său, fiindcă Duhul toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu”.

⁷² Cf. Rm. 8, 9: „Dar voi nu sunteți în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui”.

⁷³ Cf. I Cor. 2, 10.

⁷⁴ Cf. I Cor. 2, 13: „Pe care le și grăim, dar nu în cuvinte învățate din înțelepciunea omenească, ci în cuvinte învățate de la Duhul Sfânt, lămurind lucruri duhovnicești oamenilor duhovnicești”.

⁷⁵ Cf. In. 7, 37.

mergeți la Apă!''⁷⁶. Cei care au băut pe săturate dintr-Însul, „râuri de Apă vie vor curge din inimile lor''⁷⁷, aceștia fiind atuncea înțelegători ai tainelor și deslușitori ai simbolurilor. Cât despre mine, nu m-am făcut încă Ierusalim, cetate a Domnului, Împăratului celui veșnic; mărturisesc că mă aflu încă Babilon și că neamuri păgâne sălășluiesc în mine: însemnând pornirile pătimase, neplăcute înaintea Mirelui celui mai bun decât toate.

3. Dacă vinzi tot ce este al tău⁷⁸, Îl vei cumpăra pe Cel care a fost vândut pentru treizeci de arginți⁷⁹. Dacă vei căuta Frumusețea, dorința după Dânsul te va tulbura încontinuu; dacă tânjești spre această (dorință după Dânsul), fie ca dragostea Sa să se facă fără încetare în tine; și dacă dorești să-L găsești pe Acesta, ia aminte să păzești poruncile. Dacă vrei să-L vezi pe Cel ce este, pentru ce cauți cu dorință spre cel ce nu este? Dacă vrei să te îmbraci cu haină de lumină, de ce iei seama la semnele pecetluite pe haina sufletului tău? Dacă ai vrut (să dobândești) Pomul Vieții în raiul tău, pentru ce nu ai rupt (depărtat) de la tine Pomul Binelui și Răului? Dacă sufletul tău este Ierusalim, purtându-l în chip desăvârșit pe Împăratul Hristos, pentru ce atunci fiii și fiicele Babilonului se preumblă prin locașul său?

4. Iată ce am priceput din locul în care nici o vedere nu este îngăduită: „Dacă așezarea în care te afli îți este străină; dacă locul în care te găsești nu este altfel; dacă ceea ce-ți folosește nu este amestecat; dacă cei ce locuiesc împreună cu tine s-au făcut fără de glas; dacă nu te-ai făcut mântuire trecătorilor; dacă n-ai mers pe un drum bătătorit: atunci vinde-ți hainele tale pentru treizeci de arginți și lumea luminilor va fi moștenirea ta!“. Mă bucur de aceste lucruri pe care le văd, însă cele pe care nu le înțeleg îmi aduc multă întristare. Fericit este cel care lucrează cu grijă, căci de aici, de jos, el va afla pe cele făgăduite, care o să vină!

5. Cu toate acestea, chiar dacă nu te-ai întors în urmă și nu ai pășit în întineric spre ținuturile tâlhărești, cu siguranță calea ta

⁷⁶ Cf. Is. 55, 1.

⁷⁷ Cf. In. 7, 38.

⁷⁸ Cf. Mt. 13, 44: „Asemenea este împărăția cerurilor cu o comoară ascunsă în țarină, pe care, găsim-o un om, a ascuns-o, și de bucuria ei se duce și vinde tot ce are și cumpără țarina aceea”.

⁷⁹ Cf. Mt. 26, 15. Acesta era în fapt prețul unui sclav (Cf. Ieșire, 21, 32).

nu va fi ușoară: dacă lucrarea te apasă, este fără ca să fi ajuns încă la roade; dacă foamea te învăluie, este fără ca să fi gustat din Pâinea Vieții; dacă setea te tulbură, Izvorul Vieții rămâne departe de tine; și dacă în raiul tău se află Cel care a pus libertatea la încercare, tu însuși te găsești murdar și gol, întrucât nu ai aflat încă adăpost sub Pomul Vieții. Cercetează pe cele din lăuntru sufletului tău spre a putea să-l osebești pe el (sufletul) de cele din afară și fă (ca astfel) să se arate lămurit cele dinlăuntru, ca intrând să-și tragă sufletul casnicii, care au fost izgoniți de acolo. Și astfel, cu bucurie Ziditorul va locui în casa Sa.

6. Înviază pe morții tăi prin Cel care a fost omorât ca un călcător de lege⁸⁰; nimicește-i pe vrăjmașii tăi prin Viața cea necunoscută⁸¹. Dacă din lumina Sa tu ai fost luminat de Stăpânul, îi vezi de asemenea în lumina lor pe cei care au fost luminați mai înainte de tine; însă dacă nu ai luat-o pe această cale, vei cerceta deplin pe cei de al doilea⁸² și cu cei dintâi îți vei face locașul. Și dacă El te ține încă în orbire față de cele ce te înconjoară, Cel dintâi se face Cel de pe urmă primit⁸³.

7. Vai mie dacă, până la vremea de acum, îmi este arătată prin semne dragostea pentru prietenii mei! Vai mie dacă nu mă voi putea împăca decât cu doliul și nu voi putea să văd Viața cea de dincolo de moarte! Vai mie că, văzându-le pe cele ale mele neamestecate, nu le cercetez decât în vedere prin înțelesul și anunțarea Vieții, prin cuvinte muritoare! Vai mie dacă mai există încă în țara mea munți, înălțimi, văi și câmpii! Vai mie dacă hotar

⁸⁰ Cf. In. 19, 7: „Iudeii i-au răspuns: Noi avem lege și după legea noastră El trebuie să moară, că S-a făcut pe Sine Fiul al lui Dumnezeu”.

⁸¹ „După cum moartea lui Hristos a fost pricinuită de faptul că a fost așezat în afara legii, în același fel și tu trebuie să-ți biruești adversarul prin Viața care se află dincolo de normele cunoștinței, înțelegând pe cea a luminii dumnezeiești în mijlocul îngerilor” (Beulaz, p. 165, nota 28).

⁸² Prin sintagma „cei de al doilea”, autorul dorește să arate aici ființele raționale și trupești, „cei dintâi” fiind îngerii. Ideea este preluată de la Evagrie (în *Capetele gnostice*, I, 50, 61, așa cum arată și A. Guillaumont în *Les Kephalaia gnostica d'Evagre le Pontique*, Paris, 1962 (p. 241, nota 141 și p. 283). După Ioan de Dalyatha, „contemplarea luminii dumnezeiești a îngerilor (în interiorul sufletului, unde ei sunt prezenți, Cf. Omiliei I, n.n.) generează o cunoaștere chiar mai mare decât sine însuși, în simpla prezență a lui Dumnezeu înlăuntru ființelor create” (Beulay, p. 165, nota 30).

⁸³ Cf. Apocalipsă 1, 17.

s-a pus vieții mele și dacă (chiar) o singură mișcare se găsește în mine! Vai de mine dacă sălășluiesc singur în pustie și nu mă aflu singur pentru cel Singur! Vai mie dacă Soarele meu este acoperit de umbră și dacă vederea mea nu cuprinde decât pe cele ce îmi stau înaintea!

8. Trebuie să mă ridic deasupra, de vreme ce nu văd pe nimeni dintre ai mei care să socoată că aceasta este pentru mine și să creadă că eu trebuie să o împlinesc! Cel care nu mă cunoaște ca pe unul dintre ai lui și fură din ce nu este al său, întocmai fura-va de la acei hoți ceea ce aceștia (la rândul lor) au furat de la alții! Vino lângă mine și vezi dacă ești în adevăr: mergi puțin până ce vei lăsa în urmă pe cel ce te urmează și vei cunoaște de unde spun aceste lucruri.

9. Poate că îmi vei zice atunci: „Nu-mi rămâne nimeni care să mă poarte de mână și să mă ajute să urc aceste trepte”. În atare caz, caută drumul spre culme și acolo vei găsi pe Cineva care te va lua de mână pentru a te așeza la fericirile Sale! Dacă nu vei dori să te oprești, fă ca drumul să-ți fie ușor; dacă vrei să afli, nu te așeza în vreun loc anume; dacă dorești să ajungi la liman, nu te lăsa atârnat aici, colo.

10. Dar în ceea ce mă privește, cine m-ar putea ține într-un loc care nu este al meu și s-ar putea prinde în luptă pentru ce nu-mi este împărțit? Cu al meu, eu fac (totuși) momeală pentru a-i atrage pe vânători⁸⁴. O, Hristoase, Liman al tuturor tainelor, fă lămurit aceste lucruri pentru prietenii Tăi! Și pentru cel ce s-a făcut văzător cu duhul, fă loc ales de cel Atoateștiutor, ca el să înțeleagă!

11. Nu voi cere de la tine decât un singur lucru și pe toate celelalte ți le voi dărui: mulțumește pentru cele pe care le-ai primit și primește-le pe toate celelalte. „Acesta îmi este necunoscut!”, mi-ai spus; însă pentru luminați este lumină descoperită. Nu cunoști încă pe cele ascunse? Atunci pentru ce, în ceea ce te privește, te porți în ascuns? Descoperă tot ce este ascuns al tău înaintea Celui Nevăzut și El îți va descoperi pe cele ale Sale. Dacă nu vei primi cunoștința Sa din cele ale Sale, este pentru că nu locuiești în locașurile Sale. Și dacă nu Îl vezi în ce este al tău, primește această realitate nesfârșită.

⁸⁴ Se referă aici la cei care sunt în căutarea lui Dumnezeu (Beulay, p. 167, nota 41).

12. Dacă mama se află în durerile nașterii, cum îi poți cere atunci să te sărute? Căci lucru fără de rânduială este pentru înțelepții care învață fără de simțire înțelepciunea⁸⁵. Cât despre mine, înțeleptul pe care îl caut este cel care își ascunde înțelepciunea și călăuzește printr-însa pe cel care nu este înțelept! Căci nimic nu este mai de preț înaintea celui Preaînalt decât cel disprețuit de toți. Începutul și Sfârșitul, Sorocul tuturor, rânduiește-L ca soroc peste toate ale tale și apoi ascunde-L pe Dânsul. Și ascunde de dânșii comoara ta: care, tăinuită fiind, omoară tâlhăriile cele mai urâte.

13. Dacă tu ești prietenul lui Dumnezeu, pentru ce te-ai împărțit atunci și ai născocit ceea ce El nu a creat! Treci pentru o clipă de aici dincolo pentru a putea împlini ceea ce este bine și frumos. Dacă locul tău este umbrit și lumea îți este vremelnică, așază-te la poalele muntelui⁸⁶, rușinat de a nu fi putut dărui acest veac și primește-L pe Cel ce este în vecii vecilor⁸⁷. Îngăduiește-mi ca acum să îți spun aceasta, ca o ocară care ți-a scăpat, până ce vei vedea cu adevărat lumina Celui ce vede toate și să cunoști că ceea ce socotești a fi adevărat⁸⁸ este de fapt deșertăciune. Deocamdată, ostenește-te mai mult în locul durerilor tale, dacă lumina nu strălucește în candela nevoințelor tale.

14. De vreme ce m-ai întrebat în taină despre lucrurile cele mai înalte, unde luminile nu se descoperă decât celor mai curați (desăvârșiți), am scris aici pentru tine despre toate aceste lucruri înălțătoare. Însă, dacă vei da iarăși peste și mai multe greutăți, îți voi trimite, cu ajutorul (prin puterea) Domnului nostru, lucruri care, chiar dacă vei semăna împrejurul tău mulțime de învăță-turi, nu te vor călăuzi spre cele materiale.

⁸⁵ Cf. I Cor. 1, 27: „Ci Dumnezeu Și-a ales pe cele nebune ale lumii, ca să rușineze pe cei înțelepți; Dumnezeu Și-a ales pe cele slabe ale lumii, ca să le rușineze pe cele tari”.

⁸⁶ Cf. Ieșire 19, 17.

⁸⁷ „Versiunea arabă a textului, spune R. Beulay, traduce cuvântul *m'almânâ* (veac) prin *eternitate*. Dicționarul de limbă caldeană a lui Toma Audo (Mosul, 1897), col. II, p. 234, oferă acestui cuvânt înțelesul de «celui ce spune în vecii vecilor», participiul din care se formează acest termen fiind astfel un activ. Eu socotesc însă că aici forma de bază este un participiu pasiv” (p. 169, nota 50).

⁸⁸ În legătură cu înțelepciunea lumii.